

Трофімчук Н.Д., Козяк А.Я.

студентки,

Науковий керівник: Шугай М.А.

кандидат психологічних наук, доцент,

Національний університет «Острозька академія»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СХИЛЬНОСТІ ДО ПРОЯВУ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ

Дестабілізація економічної системи, погіршення рівня життя, змінна колишніх ціннісних орієнтацій особистості у сьогоденні, знищення старих стереотипів та всього того, що раніше контролювало різні сфери життя особистості важко сприймається людьми та має значний вплив на рівень соціального розвитку населення. Різноманітні кризи, які виникають в наш час, мають негативний вплив на народ, внаслідок чого посилюється тривога, напруга, зростає жорстокість, агресія, поширюється насильство, злочинність та асоціальні форми поведінки. На сьогоднішній день тема, яка стосується асоціальної, протиправної поведінки є особливо актуальною [2].

Найчастіше в наш час делінквентна поведінка зустрічається у підлітковому віці, сучасна молодь надзвичайно агресивна, жорстока та орієнтована на задоволення свої потреб будь-якими засобами [1].

Найбільшого поширення набуває питання «Які ж зміни у підлітковому віці несуть за собою прояв делінквентної поведінки, поведінки, яка абсолютно суперечить прийнятим суспільним нормам?». Останнім часом підвищився рівень злочинної поведінки серед юнаків, збільшилася кількість злочинів з високим рівнем жорстокості і агресивності, дедалі частіше відбуваються бійки підлітків групами [4].

Збільшення делінквентної поведінки серед підлітків в наш час є найгострішою проблемою соціуму, де з кожним днем все більше зростає кількість злочинів, що здійснюються в підлітковий період. Саме тому тема прояву делінквентної поведінки підлітків є актуальною [3].

Мета дослідження – теоретично проаналізувати та емпірично дослідити психологічні особливості прояву делінквентної поведінки підлітка.

У нашому дослідженні були використані такі теоретичні як порівняння теоретичних та експериментальних розробок досліджуваної

проблеми, аналіз, синтез, узагальнення, систематизація. Окрім теоретичного методів у нашому дослідженні було використано і ряд методів для емпіричного дослідження.

Учасники. Для проведення дослідження було сформовано вибірку за допомогою додатку Googleforms з бланками обрних методик та надіслано учням середньої школи. Вибірка налічувала 43 людини, віком від 12 до 16 років, що відповідає віковим межах підліткового періоду.

Матеріал дослідження. З метою емпіричного дослідження психологічних особливостей прояву делінквентної поведінки підлітка нами було використано комплекс психологічних інструментів:

1) **Методика на визначення спрямованості особистості Б. Басса** – для визначення особистісної спрямованості. Вона містить 27 тверджень, за допомогою яких можна визначити три типи спрямованості особистості: спрямованість на себе, спрямованість на спілкування, спрямованість на справу.

2) **Методика виявлення схильності до відхилень у поведінці (А. Орел)** – спрямована на встановлення здатності до будь-яких відхилень у поведінці підлітків. Ця методика в загальному має 7 шкал, які спрямовані на встановлення здатності до здійснення певних моделей асоціальної поведінки, проте у нашому дослідженні ми враховували лише 4 з них:

- схильність до адиктивної поведінки;
- схильність до агресії та насилля;
- схильність до делінквентної поведінки;
- схильність до самопринижуючої і саморуйнівної поведінки.

3) **Методика ціннісних орієнтацій М. Рокіча** спрямована на вивчення ціннісно-мотиваційної сфери людини. Система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості і складає основу її відносин до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої, основу світогляду і джерело мотивації, особливості життєвої концепції

Процедура. Процедура емпіричного дослідження була здійснена у кілька етапів. На першому етапі було сформовано та розміщено за допомогою додатку Googleforms бланк, який ми надіслали учням середньої школи (це відповідає віковим межах підліткового періоду, а саме 12-16 років). Таким чином, для емпіричного дослідження було сформовано вибірку кількістю 43 людини, віком від 12 до 16 років.

На наступному стадії нашого дослідження ми збирали отримані дані та проводили їх інтерпретацію, аналіз.

Останнім етапом дослідження була розробка рекомендацій для проведення профілактичної роботи з підлітками, які схильні до делінквентної поведінки

Результати. За методикою схильності до відхилень у поведінці (А. Орел) було отримано такі дані, де чітко видно, що підлітки схильні:

- 62,8% – до аддиктивної поведінки;
- 53,5% – до агресії та насильства;
- 46,5% – до делінквентної поведінки;
- 39,5% – до самоушкоджуючої і саморуйнівної поведінки.

Такі результати виявили у підлітків схильність до відхилення у поведінці, доказом цього є високий відсоток показників у тестах. Найвищі бали були виявлені за такими критеріями як схильність до імпульсивності, бажання не підкорятися встановленим порядкам та іншим, завищена самовпевненість, суб'єктивізм, прагнення бути незалежним, тривога, агресивність, хвилювання, роздратованість. Таким чином, більша кількість досліджуваних мають схильність до агресивності, девіантної поведінки та конфліктності.

Провівши методику *на визначення спрямованості особистості Б. Басса*, ми отримали такі результати:

- більшість дітей, а саме 23 підлітка (53,5%), мають переважаючу спрямованість на спілкування;
- у 15 підлітків (34,9%) домінує спрямованість на себе, тобто у підлітків даного типу спрямованості переважає бажання особистого престижу та авторитету, задоволення власних інтересів та потреб, іноді нехтуючи потребами інших;
- 5 підлітків (11,6%) мають спрямованість на справу. Даний тип спрямованості характеризує підлітків, які зацікавлені роботою та справою, яку виконують безкорисно, лише з інтересом та для вивчення чогось нового.

За результатами методики *ціннісних орієнтацій М. Рокіча*, ми бачимо, що ціннісні орієнтації мають відмінності в залежності від статті. І дівчата, і хлопці до життєвих цінностей однаково віднесли життєву мудрість (це пояснюється бажання підлітків до подорослішання, бо часто вони дорослість вони пов'язують із мудрістю). Представники жіночої статті до життєвих цінностей віднесли прагнення до лідерства, намагання продемонструвати свою унікальність і неповторність, так я

найважливішим цінностями у їхньому житті за результатами методики є суспільне визнання, незалежність, самостійність, акуратність та краса.

Всі ці показники відповідають основним характеристикам підліткового віку, що і довело надання переваг ціннісних орієнтацій підлітків як незалежність, самостійність, прагнення до визнання та лідерства, доведення своєї унікальності.

Висновки. Завдяки емпіричному дослідженню встановлено, що респонденти, віком від 12 до 16 років, мають спрямованість на спілкування та на себе; егоїстичність, агресивність, прагнення до визнання та незалежності,

За визначенням ціннісних орієнтацій за ієрархією загальнолюдських цінностей у нинішніх підлітків на першому місці є такі термінальні цінності як здоров'я, наявність вірних і хороших друзів, суспільне визнання, любов, матеріально забезпечене життя і таким інструментальним цінностям як воля, непримиренність, незалежність, вміння тримати слово, здійснювати самостійні рішення і відповідати за власні дії і за себе.

Варто зазначити, що спрямованість особистості виявляє найважливішу її якість, що визначає соціальну й моральну цінність особистості. Вид спрямованості – це, перш за все, переважаючі, зумовлені соціумом відношення індивіда до оточуючого середовища. Завдяки спрямованості ціннісні орієнтації особистості мають змогу реально виразитися в активній діяльності людини, а саме є стійкими мотивами особистості, що згодом переходять у переконання.

Таким чином, проблема делінквентної поведінки існує в наш часу, тому необхідно здійснити пошук методів впливу та корекції на підлітків, які схильні до прояву делінквентної поведінки.

Перспектива подальших наукових досліджень – у проведенні повторного дослідження на більшій вибірці досліджуваних та розробці рекомендація для проведення профілактичної роботи з підлітками, що мають схильність до делінквентної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Алексенко О. Діти нашого сьогодення : [про антисоціальну поведінку підлітків] / О. Алексенко // Соціальна педагогіка. – 2009. – № 7 (липень). – С. 44–45.
2. Бабахало В. Современные тенденции молодежной культуры / В. Бабахало // Психолог. – 2001. – № 3. – С. 5-6.

3. Зайченко М. Діагностика та корекція девіантної поведінки учнів / М. Зайченко // Соціальна педагогіка. – 2010. – № 2 (лютий). – С. 41–55.

4. Максимова Н. Ю. Воспитательная работа с социально дезадаптированными школьниками: метод. рекомендации / Н.Ю. Максимова; АПН України: Институт психологии. – К., 1997. – 136 с.

Трофімчук Н.Д., Козяк А.Я.

студентки,

Науковий керівник: Шугай М.А.

кандидат психологічних наук, доцент,

Національний університет «Острозька академія»

ПСИХОЛОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Обґрунтування проблеми. Дестабілізація економічної системи, погіршення рівня життя, змінна колишніх ціннісних орієнтацій особистості у сьогоденні, знищення старих стереотипів та всього того, що раніше контролювало різні сфери життя особистості важко сприймається людьми та має значний вплив на рівень соціального розвитку населення. Різноманітні кризи, які виникають в наш час, мають негативний вплив на народ, внаслідок чого посилюється тривога, напруга, зростає жорстокість, агресія, поширюється насильство, злочинність та асоціальні форми поведінки. Найбільшого поширення така поведінка набуває серед сучасних підлітків [3].

У підлітковому віці особистість зазнає складних, критичних змін, формування новоутворень та зміни соціальної ситуації розвитку. У зв'язку з цим підлітковий вік характеризується як складний, критичний, перехідний. У підлітковому періоді відбувається руйнування минулих позицій, інтересів та кола спілкування дитини. Особливістю є те, що зміни в цей період проходять за короткий проміжок часу, мають бурхливий та спонтанний характер, внаслідок чого з'являються суб'єктивні проблеми та перешкоди в підлітка. Батьки підлітка теж зазнають труднощів, які стосуються виховання дитини, так як їхня дитина не реагує на поради, зауваження, вплив дорослих, а навпаки,